

VESTNIK

Znanstvena priloga „Zori“.

Izhaja vsaki mesec 15. dne. Cena letos 1 gid. 20 kr.

V Mariboru 15. julija 1875.

Viljem Penn.

Od pisatelja „J. Washingtona“.

(Dalje.)

Zapisnikar mu ne ve drugega odgovoriti kakor besede: „Gospod, vi ste jako nesramen in drzen! Kaj vi hočete sodnijo učiti, kaj je pravo. Ono je *lex non scripta*; nekaka stvar, katero nekteri po 30 do 40 let študirajo in premišlujejo, vi pa hočete, da bi vam to pravo razložil v enem trenotku.“ Na to Penn srčno odgovori: „Če je splošno pravo tako težavno razumeti, gotovo nij in ne bode nikdar splošno; če lord Coke s svojimi pravoslovnimi razpravami kaj velja, on le pravi, splošno pravo je občno pravo in občno pravo je zabilježeno v veliki karti (*magna Carta libertatum*).“ „Gospod,“ zarenči zapisnikar, „vi ste silno neslani in nadležni, in sodnikom se gotovo ne spodobi vas še dalje poslušati.“ „Jaz“, mu odgovori V. Penn, „sem zastavil vam le prašanje, a vi mi na to niste nič odgovorili, če je prav va-nje zamotano pravo in svoboda vsakega Angleža.“ — „Ko bi vas, pravi zapisnikar, izpraševal do jutra zjutraj, bi vi nikakor modrejši ne postali.“ „Kakor se odgovarja“, odvrne mu neustrašljivi Penn. Tako sta se še nekaj časa ruvala, a na zadnje se lord major in zapisnikar razjarita ter ukažeta sodnijskim hlapcem, toženca peljati iz sodišča. Tako se zgodi. A V. Penn na glas izreče, da je zoper vse pravo, da bi sodniki tožili porotnikom jetnike, kateri niso navzočni. Potem se začne prepir med sodniki in porotniki. Ko so porotniki šli iz sodišča v posebno sobo, izrekli so enoglasno: „Kriv je, da je v ulici Gracechurch govoril.“ Sodniki niso hoteli priznati tega izreka porotniškega; očitali so porotnikom nevestnost ter jih znova za pol ure poslali v posebno

sobo, da bi tožbo znova pretehtali. Črez pol ure se sodniki zopet zberó, pokličejo toženca pred se, a porotniki svojo razsodbo izreko z istimi besedami, ter jo tudi pisano in od vseh porotnikov podpisano izročé sodnikom. Sodniki se jeze penijo in zapisnikar pravi porotnikom: „Gospoda, vi ne bodeste prej izpuščeni iz sodišča, dokler ne izrečete razsodbe, katero sodniki morejo priznati; zaprli vas bodeмо v posebno sobo, kjer ne bodeste dobili niti jesti niti piti, niti ognja niti tobaka. Ne mislite, da bodeste s svojo razsodbo sodnike za nos vodili; mi bodeмо uže vas prisilili, drugače se izreči, ali če imate tudi vsi lakote poginiti.“ Na to vstane Penn in pravi: „Porotnikom mojim, ki so moji sodniki, ne sme nikdo tako pretiti; oni morajo po polnem svobodno izreči svojo razsodbo, ne pa da bi jim to usilili. Jaz zahtevam pravico; samovoljni in nepostavni sklepi sodniški pa ne smejo imeti najmanjšega vpliva na razsodbo mojih porotnikov.“ Porotniki so bili potem zaprti v posebno sobo; a drugi dan izrekli so enako kakor prvokrat. Sodniki so jim jako zabavljali in zapisnikar jim je nepremišljeno celó rekel: „Španjci imajo inkvizicijo zoper vse verske upornike, in na Angležkem se v tem oziru ne bode nič zboljšalo, če se ne vpelje neka posebna španjska inkvisicija.“ Na to so porotnike še za en dan zaprli ter jim niso dali niti jesti niti piti, niti ognja niti tobaka. Ta nezaslišana sila je še le utrdila porotnike v njih sklepu: tretji dan so pred sodnijo naravnost izrekli: „nekriv.“ Zarad nekega malega prestopka so razkačeni sodniki obsodili vse porotnike zarad njih trme v malo denarno globo ter jih tako dolgo zaprli, da so globo plačali. Tudi Penn je moral toliko časa ostati v zaporn, da je bila globa zarad zaničevanja sodnikov plačana. On sam je nij hotel plačati, dokler jo je plačal oče njegov — in izpuščen je bil iz ječe.

Kmalu potem mu umre oče ter mu zapusti toliko premoženja, da mu je na leto nosilo po 1500 funtov (sterling) t. j. 15.000 gld. Stari oče je sčasom jel drugače misliti o svojem sinu in njegovem ponašanji ter mu na smrtni postelji posebno naročal, naj se nikdar ne dá preveriti ali pregovoriti od svojega prepričanja. Svet potrebuje pred vsem mož, v kterih je dobro in pravo globoko ukoreninjeno in v kterih so večna načela tako utrjena, da sredi brezštevilnih nevarnostij in skušnjav neomahljivo stojé kakor skale sredi kipečega morja. Naj drugi krog njih po napakah in sramotnih potih lové sladkosti posvetnega življenja, oni v dobrem utrjeni možje po njih nikdar hrepneli ne bodo: vselej so pripravljenei trpeti in se popolnem žrtvovati, brž ko dolžnost to od njih zahteva; navdušujejo jih vzvišeni nazori in ne bojé se nikakoršnih izgub, da si le krepost nepokvarjeno ohranijo.

Prva leta po očetovi smrti je V. Penn še 12 mesecev neprestano delal za svojo vero: pridigoval je v zborih kvekerjev, spisoval in priobčeval

manjše in večje razprave in knjižice, v katerih je z bistroumnimi razlogi zagovarjal svojo vero, spisal pa je tudi mnogo drugih spisov, v katerih je razna bogoslovna in državoslovna vprašanja razpravljal; popisal je tudi sam prej omenjeno tožbo. Ker so drugoverski pridigarji pogostem napadali kvekerje, obiskoval jih je Penn in jih pozival na javne razgovore; tudi v teh razgovorih je navadno vrlo bistroumno branil svoje versko stališče; v vseh svojih besedah pa vendar kazal največjo versko prizanesljivost in strpljivost.

Zaradi tega neprestanega delovanja jeli so ga z nova preganjati. Proti koncu leta 1671 so ga dolžili, da je zopet pridigoval pred nedopuščenim zborom ter ga prijeli in zaprli. Takrat so ga peljali pred sir John Robinsona, tadanjega poveljnika ječe Toverske, ki je uže poprej bil njegov sodnik; pričujoč je bil tudi sir Samuel Starling. Ker mu sodnik po omenjenih postavañ zoper druge vere nij mogel do živega, skušal mu je po drugej poti škodovati. Zahteval je od Penna prisego zvestobe in udanosti proti kralju, dobro vedoč, da kvekerjem njih verska načela ne pripuščajo prisegati. Nadejaje se, da mu bode V. Penn odrekel rečeno prisego, našel bode povod kaznovati in zapreti ga. „Za boga, mr. (master) Penn,“ mu pravi sir John Robinson, „jako žal mi je za vas. Vi ste jako pameten, kar vam priznava ves svet, in imate veliko premoženje; zakaj sami sebe delate nesrečnega, da se družite s tako priprostim, abotnimi ljudmi?“ — „Jaz očitno priznavam,“ mu mirno odvrne Penn, „da sem sklenil zapustiti družbo onih, ki se ukljebu svoji pameti zlobni ter se hočem združiti in občevati z onimi, ki so rajši pošteñi, čeravno priprosti.“ — „Želel, bi, da bi bili pametnejši,“ pravi sir John. — „In jaz bi želel, da bi ti bil boljši“ mu odgovori V. Penn. — „Vi ste bili enako hudobni kakor drugi,“ mu pravi sodnik. — „Kedaj in kje“ mu sproti zakliče Penn, kteremu je nemadoma kri zavrela, ko ga krivični in zlobni sodnik obdolžuje hinavstva. „Jaz zahtevam, da mi imenuješ družbo, s katero bi se bil zakrivil kakove hudobije.“ — „Doma in zunaj doma“ mu odgovori sir John. — Hudo razžaljen mu zakliče svoje nedolžnosti svesti si V. Penn: „Brez strahu pokličem vse ljudi, može, ženske in otroke na pričo, naj me zatožijo, če so me kterikrat videli pijanega, ali iz mojih ust slišali kakovo kletvico ali kakovo drugo grdo in nesramno besedo: zatožijo me naj, če sem kterikrat le najmanjšo slabo reč storil. S tem se lahko pohvalim bogu v čast, ki me je zmerom varoval in teh napak čistega ohranil.“ Na to se obrne k svojemu obrekovalcu ter mu z močnim glasom zakliče: „Tvoje besede naj zadenejo samega tebe; jaz pa tvoje obrekovanje poteptam kakor blato z nogami.“

Na to so Penna obsodili in moral je v Newgatski ječi 6 mesecev sedeti. A stanovitni značaj se nikakor ne omaje. V ječi je V. Penn spisal in priobčil mnogo novih spisov, ki so vsi razpravljali versko potrpljivost;

to je zlasti zahteval za svoje sovornike. Iz zapora izpuščen potoval je na Holandsko in Nemško, brž ko ne z namenom tudi onde razširiti načela in nauke kvekerske.

Leta 1672 vrnil se je v domovino ter se — takrat 28 let star — oženil z Viljemino Marijo, hčerjo sir Viljem Springetta iz Darlinga v grofiji Suxexski: žena njegova je bila jako lepa in zelo izobražena. Po ženitvi sta stanovala v Rickmansworthu v grofiji Herfordski; tu bi bil Penn lahko mirno in veselo živel kakor zelo izobražen, premožen in v obče čislán posestnik, a tako življenje nij ugajalo njegovemu poklicu. Nobena stvar nij mogla zmanjšati, kamo li zatreti njegove navdušenosti za stvar, ki je po njegovem prepričanju edino bila prava in velečastna. Črez tri leta po svojej ženitvi je neprenehoma spisoval knjizice, zagovarjal kvekerje, odbijal napade drugovernikov, potoval tudi po deželi ter zdaj pridigoval sovornikom ter jih utrjeval v načelih, zdaj se razgovarjal z nasprotnimi drugoverniki ter jih skušal prepričati, da bi kvekerska vera edina prava bila. Leta 1677 se je iz Rickmanswortha preselil v Worminghurst v Sussexu. Isto leto je z imenitnima prijateljima in kvekerjema Jurijem Fox-om in Robertom Barclay-om (izg. Bárkle) drugikrat potoval na Holandsko in Nemško. Takrat je tudi obiskal v Renskem palatinatu princesinjo Elizabeto, hčer nesrečnega kralja Friderika češkega in vaukinjo angleškega kralja Jakoba I. Uže od nekđaj kvekerskim načelom zelo udana sprejela jih je ona prav ljubeznivo.

Vrnivši se na Angležko je med drugim enkrat sovornike zagovarjal pred parlamentom. V zadnji polovici kraljevanja Karola II. vladala je v Veliki Britaniji prevelika verska razdraženost. Posebno so mnogo morali trpeti rimski katoličani; neprenehoma so jih obdolževali zarot zoper državni obstanek in zoper državno, anglikansko cerkev ter jih hudo preganjali. Verska napetost je povsodi najbolj zaslepljena ter povsodi največ škoduje. Vse zarote in zapletke, ktere so razjarjeni Angličani podtikali katoličanom, izcimile so se le v njih prenapetih možganih, da so ljudje tudi v najnedolžnejših stvareh vohali nevarnost za državo in vero. Verska tesnosrčnost nikjer ne pozna potrpljivosti, niti pravice niti milosti za druge. Vse kar se jej ne udá, mora neusmiljeno poginiti. Enako so naklepovali tadanji Angličani zoper rimske katoličane ali papiste, kakor so jih zabavljivo imenovali. Vse postave, nove in zastarele, ki so od reformacije kterikrat bile veljavne zoper katoličane, so zopet ponovili, je poostrili in po njih katoličane hudo preganjali. Vsak je moral na mesec plačevati 20 futov (200 goldinarjev), kdor koli se je odtegoval angličanski službi božji. Ker pa je na Angležkem bilo še mnogo drugovernikov, predložili so v parlamentu postavo, po kterej naj bi moral vsak priseči posebno prisego ter očitno priznati, da nij član katoliške vere. S tem so Angličanje namerjavali kato-

ličane popolnem zatreti, drugovernike pa vsled te prisege odtegniti preganjanju. Drugovernikom (dissenters) je to zadostovalo, ker jim njih vera nikakor nij prepovedovala prisegati, nič pa to nij pomagalo kvekerjem, katerim je bila po njih verskih načelih vsaktera prisega prepovedana.

(Dalje prih.)

Elektrika vzbujena po atmosferičnih procesih.

Dr. Križan.

(Konec.)

Kmetovalci pravijo, „soparno je, skoro bo dež“ in prav imajo. Predno se oblaki storijo, je vreme neizmerno soparno. Mühry v najnovejšem času trdi, da se megle in oblaki edino v kislecju stvarjajo, in da brez kisleca ne bi v ozračju bilo oblakov. Stvarjanje oblakov je tem hitreje, čem več vodenih hlapov se pomanjšavanjem toplote zraka v megle zgoščava in čem gostejše so te megle.

Oblaki hude ure širijo se brzo po obnebjju, so temno-sive boje in vihar napovedujejo. Razhlad zraka se vzrokuje po zračnih tokih. O toplem in tibem vremenu ogreje se namreč po leti zemlja, tedaj se tudi zrak nad njo jako ogreje. Ta ogreti zrak vzdiguje se v višave in odnese mnogo vodenih hlapov v gornje in mrzle dele zraka, iz katerih se potem oblaki stvarjajo. Da se tem zračnim tokom pomotjeno ravnotežje zravna, pada z višav mrzli zrak na skladbe onega zraka, ki je napolnjen z vodenimi hlapci, in to padanje gotovo vzrokuje stvarjanje tako imenovanih oblačnih kop, s katerimi so navadno oblaki ob hudej uri na gornjej strani okroženi.

Srednja višava oblakov hude ure je 3000 do 4000 čevljev, no oni so v časi tudi 10.000 do 14.000 čevljev visoko.

V vročem pasu je razmerno mnogo več neviht nego v srednjem. V tistih pokrajinah, v katerih malo kedaj dežuje, so hude ure redke prikazni.

V Egiptu, trdi Plinij, nij neviht, in prebivalci Lime in Peru-a ne poznajo ne bliska ne groma, ker se pri njih ti prikazki nikdar ne dogadjajo.

Akoravno huda ura v naših pokrajinah nij redka prikazen, vendar se še dandanes le malo ob nje vzroku ve, in stoprav v najnovejšem času začeli so opazovalci z boljším vspehom ta strašni naravni prikazek opazovati.

Toliko se je po dosadanjem opazovanju ustanovilo, da se nevihte glede na zemljopisno razširjenje po toplini, po dežju in množini hlapov ravnajo. Zato je njih število v srednjem in mrzlem pasu manje, nego v vročem. Na počini (visokem morju) se redko kedaj dogadjajo. Je-li se tudi na

počini nahajajo mesta, na katerih ne bliska in ne grmi, to se do zdaj še nij moglo ustanoviti.

Lastna skušnja nas uči, da je število neviht po dnevi in to po poludne mnogo večje od onega po noči in v jutro.

Mühry trdi, da imajo hude ure svoj vir v zračnej elektriki, v vodstvu elektrike z vodenimi hlapi in v elektriki oblakov; ter razlikuje v teku hude ure tri dobe: prva doba je nakupčevanje elektrike v oblakih, in njh sprememba v hadourne oblake; druga sproženje elektrike v oblakih, dežja in vetrov; in tretja tiho deževanje brez električnih prikazkov.

To razlaganje naj služi v mali poduk onim, ki si električnih prikaznij zraka doslej še niso vedeli razložiti.

Dr. Vuk Stefanović Karadžić,

preporoditelj narodne književnosti srbske.

Hr. Fekonja.

(Dalje.)

Dok je sva Evropa bila ljuti bojak i vodila težku borbu za slobodu, te se malo tko i obazirao na turske razmirice, provali g. 1813. veliki vezir Kuršid-paša sa silnom vojskom u Srbiju, gdje niesu bili učinili potrebnih priprava, da silu silom suzbiju. Budući da nije bilo u Srbiji niti sloge niti odvažne uprave, a uz to se priliepila još i lukava politika tudjinska, to zavladaju Turci za malo doba opet cielom Srbijom. Karagjorgje i drugi vodje, braneći srbske slobode, pobjegnuše preko Dunava na austrijsko zemljište; a za njimi nagnu, tko je god mogao, ne bi li se spasio opakoga porobočenja turskoga. Isto načini i Vuk te dodje u Beč, „neznajući ni sam“, kao što kazivaše, „šta će od njega da bude“. — Tu se namjeri na neku obitelj njemačku, po imenu Krausovu. Domaćica i vriedna joj kćerka Ana prime se njega svojski, kao da jtm je rod rodjeni bio; gledaše ga u bolesti i dvoriše, da nije moglo bolje biti. I nije čudo ni malo, što se Vuk nekoliko godina za tiem (god. 1818.) i oženi s tom čestitom Njemicom, Anom Krausovom, i s njom izrodi trinaestero dječice, od koje zaživi i odraste sin mu Dimitrije i mila mu „soka-ćerka“ Vilhemina.

Tako se je Vuk stanio u Beču i ostao tamo do smrti.

Dolazkom Vukovim u Beč nastade novo doba života mu, doba književne radnje.

„Otkako se Vuk stanio u Beču“, kaže Sandić, „sav potonji život njegov sa svim je sličan vrednoj čeli, koja ide od cveta do cveta od jutra do mraka, pa pribira sladjan sok sa eveća, te bude medna hrana svetu i

lepo gradivo voštanici, da se pali u božijem bramu, da svetli pred Bogom i pred svetom.

Tako je Vuk polazio svud u nakrst po srpskome svetu, obilazio sela i gradove i po gori svete manastire: gde darovi narodna starinska pesma uz gusle; gde se na domu kolo vije i svatovac razleže; gde u žalosti pokajnice nariču — jednom reči: svuda bio i gledao, kako se narod u svetinji seća Boga velikoga, kako se u radosti raduje, u žalosti žaluje.

Što je god u kojoj toj prilici čuo i video, zapisao je i opisao, pa posle, vraćajući se domu svome u Beč, štampao i u knjizi na svet iznosio — te knjigom sve to ovekovečio.¹⁾ —

Liepa je sreća nanesla Vuka na Bart. Kopitara, tadašnjega pisara dvorske knjižnice i zajedno cenzora slavjanskih knjiga u Beču. Upoznav se s tiem učenim Slovincem sklopi s njim uže prijateljstvo, koje bijaše odlučna upliva za sve buduće djelovanje Vukovo.

U Beču je u isto doba, počam od 1. avg. 1813., izdavao velezaslužni spisatelj srbski, Dim. Davidović u zajednici s Dim. Frušićem „Novine serbske iz carstvujušteg grada Vienne“, koje su takodjer Kopitaru u cenzuru išle. Za te novine napisao Vuk članak o padu Srbije kao nekakvo javno pismo Karagjorgju i predade rukopis u cenzuru. Kopitar se ne desi u onaj par kod kuće. A kad mu po tom ovaj Vukov članak u ruke dodje, privuču mu pažnju na sebe s osobine jezika. Kopitar zaželje, da upozna pisca pa ga taki k sebi prizva. U razgovoru dodje rieč i na srbske narodne pjesme. Kopitar opaziv, da Vuk ovih pjesama mnogo znade, poču ga nagovarati, da mu jih napiše, što više tiem bolje, te jih izda tiskom. Vuk, naumivši već prije skupljati pjesme svoga naroda, prionu uz pisanje mienjajuć gdje god izvornu sliku, i odmah zagleda sviet: „Mala prstonarodna slaveno-serbska pješnarica“, u Vieni 1814. 8° 120 str., osim šest junačkih same ženske pjesme²⁾, kojih je Vuku tamo mnogo pribčila neka mlada Srbkinja; rodjakinja mu³⁾; a sliedeće godine bez ikoje promjene: „Narodna serbska pješnarica“, 2. čast 1815. 8° 262 str., za koju je, pohodivši medju tiem svoju domovinu, po savjetu Kopitarovom novih nakupio.

¹⁾ I. c. br. 6. — Davoriti = bojne pjesme pjevati; svatovac = svatbena pjesma; pokajnice = ljudi, osobito žene, koje žale i nariču za mrtvimi (= Klagefrauen).

²⁾ Narod sam razdieljuje svoje pjesme po predmetu na junačke i na ženske. Junačke su pjesme one, koje pripoviedaju o slavnihi činih pojedinihi junaka ili o historičko-važnih dogodjajih, što bi se sbili u narodu samom; pjesme pako, koje pjevaju ob odnošajih izmedju obaju spola, budi u epičnom ili liričnom obliku, imenuje narod ženske. Ženske se razlikuju od junačkih i mjerilom (metrom). One su obično u osmercih, a ove u desetercihi složene; ali jih ima jedne i druge vrsti, u kojih stih (vers) broji do tri slovke i do trinaest.

³⁾ Šafařík: Gesch. d. südslav. Lit. III. str. 406.

Isto tako naputi Kopitar Vuka, da na temelju narodnih pjesama napiše srbsku gramatiku. Ovaj uze za to Mrazovićevo „Rukovodstvo kx slavenstěj grammaticě“ te zače po tom kalupu pisati slovnicu, koju izdade još iste godine, kad i prvi svezak pjesnarice, pod naslovom: „Pismenica serbskoga jezika, po govoru prostoga naroda napisana“, u Vienni 1814. 8° XII i 106 str. U toj knjizi razvio je takodjer načela novoga pravopisa, ali zarad toga nastade tolika vika na njega, da je drugi svezak pjesama dao opet starim pravopisom tiskati.

Skoro istodobno radio je Vuk i o riečniku. Kopitar najme donese mu jednom svežanj papira, razreže sve na listiće te mu reče: Priberite u glavi rieči, kakvegod znate, koje se govore u narodu, i zapisujte jih na ove listiće, svaku za sebe na jednom listiću; malo po malo nakupiti ćete jih ciel riečnik. Da mu radnju olakša, dade mu u pomoć riečnik Belostenčev, Jambrešičev i Stullijev.¹⁾ Kad je Vuk već dostatno gradje bio nakupio, prevede Kopitar rieči na njemački i latinski, a za koje vrijeme bude natiskan: „Srpski rječnik, istolkovan njemačkim i latinskim riječima“, u Beču 1818. 8° LXXI i 927 str. s predgovorom i s obširnijom, na novo preradjenom slovnicom. U riečniku bijaše oko 26.270 rieči, kojih se je pišuć mogao spominjati. Tiem je, dogovoriv se prije s Kopitarom i preko pisama s Gersićem, Solarićem i Mušickim, svoja pravopisna načela podpuno izveo i jezik si u jednoj bitnoj točki konačno ustanovio — u izboru južnoga ili hercegovačkoga podnariječja²⁾, kojim su već davno prije pisali izvrstniji hrvatski pisci u Dubrovniku počam od Gundulića (1620).

Ovimi se djeli zaključuje prvi odsjek književnoga rada Vukova. —

Ljeti god. 1819. putovao je Vuk u Rusiju te se upoznao s učenjaci i s drugimi odličnimi osobami u Moskvi i Petrogradu. Za tiem krenu u Srbiju, pa kako se je tu neko vrijeme desio, natrag u Beč. U to doba

¹⁾ Ivan Belostenec: *Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatium aerarium etc. Zagrabiae 1740*; Andraš Jambrešić: *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples. Zagrabiae 1742*; Jaćim Stulli: *Lexicon latino-italico-illyricum. Budae 1801*. Rječosložje illir.-ital.-latin. U Dubrovniku 1806. Vocabolario ital.-illir.-latino. Ragusa 1810.

²⁾ Svi Jugoslovnjeni, osim Bugari, govore tri glavna nariječja, najme: štokavsko, čakavsko i kajkavsko, nazvana tako po upitnom zaimenu, koje je u prvom „što“ ili „šta“, u drugom „ča“, a u trećem „kaj.“ Štokavsko nariječje govore Srbi i diel Hrvatá, koji se s toga zovu i štokavci; čakavsko pravi Hrvati — čakavci; a kajkavsko tako zvani kajkavski Hrvati, izvorno slovenskoga pokoljenja, i Slovenci. Štokavština (sadašnji književni jezik Srbá i Hrvatá) dieli se opet na više podnariječja; poglavita jesu: južno, koje stslav. π raztezuje u dugih slovkah u *ije*, a u kratkih u *je*, n. pr. *vjēnac*, *djevojka*; istočno, koje ima svuda prosti *e*: *venac*, *devojka*; i zapadno, koje ima u istom slučaju *i*: *vinac*, *divojka*. — O podnariječjih i razriječjih kajkavštine govoriti ne spada ovamo.

pisao je mnogo raznih i podosta zanimivih članaka za Davidovićeve novine, od česa je pretiskao: „Pismo Dim. Frušiću med dokt.“ 1821., gdje govori o razlikah između srbštine i bugarštine; nadalje: „Narodne srbske pripovjédke“ 1821. 8° 48 str. i „Dodatak k Sankt-Petersburskim sravnitelnim rječnicima sviju jezika i narječija s osobitim ogledima bugarskog jezika“, 1822. 4° 54 str. Ovdje ima 285 rieči ruskih, srbskih i bugarskih; ulomci sv. evangelja po Luci 10, 30 ss. i očenaš srbski i bugarski; 27 bugarskih narodnih pjesama i kratka razprava o bugarštini. — Kmalu po tom ode Vuk u Njemačku, gdje se upozna s mnogimi glasovitim muževi, kao s Jak. Grimmom, tada bibliotekarom u Kasselu, s Goethejem, Vaterom, prof. teologije u Halli i. t. d. — pa postade doktorom filozofije na sveučilištu u Jeni. Budući bijahu narodne pjesme naišle pohvalu i u domaćem i u stranom svijetu, te je Vuk s toga mnogo novih bio nakupio, to izdade sada novu sbirku u tri podebele knjige, pod naslovom: „Narodne srpske pjesme“, u Lipski I. 1824. 8° LXX i 361 str. različne ženske pjesme; II. 1823. 8° 305 str. pjesme junačke najstarije; III. 1823. 8° 399 str. pjesme junačke poznije. U prvoj knjizi ima i dugačak predgovor, u kojem je najprije tiskana liepa Grimmova presuda treće knjige (ova bo je najprije izišla); za tiem sliedi izvrstna razprava Vukova o postanku i načinu pjevanja narodnih pjesama; iza toga neke sitnice o jeziku; napokon o pjesničkom mjerilu. Sve je to prevažno za historiju našega jezika, niti se o tom, što je ovdje, prije Vuka išta znalo. Tom prigodom je priobćio takodjer ulomak svoga prievoda novoga zakona pod naslovom: „Ogledi svetoga pisma na srpskom jeziku. Versionis novi testamenti serbicae specimina“, u Lipsku 1824. 8° IV + 24 str. s predgovorom od Vatera.

Književne. radnje Vukove ovoga odsjeka znamenito su naprednije, i to za to, jer se je Vuk usavršio i bolje usvjetovao toli u poznanju jezika, koli u kritičnih nazorih književnosti. Vrativ se u Beč poče izdavati zabavnik imenom: „Danica“, koja je izlazila stranom u Beču (1826, 27, 28 i 34) stranom u Budimu (1829), sadržavajući medju ostalimi članke jezikoslovne, odlikujuće se nutrnjom vriednošću i uzorom najčišće prstonarodne proze. Od ovih je i napose izdao: „Prvi srpski bukvar“, 1827. 8° 17 str. Historički članci u Danici, n. pr. življenje našega naroda pod Turcima, prva i druga godina vojevanja na daije¹⁾ i dr., smjerahu na razjasnjenje zamršenih dogodjaja iz najnovijega srbskoga ustanka. Ovamo idu i dva njim u Budimu izdana životopisna djela: „Žiće Gjorgja Arsenijevića Emanuela, rossijsko-imp. generallajtanta i pr.“ 1827. 8°

¹⁾ Daija ili dahija (tursk.), exul (redux et ultor), der Prätendent, Vertriebene, Emigrant. Dahije zvali su se u srpskom ustanku (od g. 1804) vodje janjičarski.

110 str. i „Miloš Obrenović, knjaz Srbije, ili gradja za srpsku istoriju našega vremena“, 1828. 8° 203 str.

Godine 1828. pozva knez Miloš Vuka u Srbiju, da sudjeluje kod zakonodavnoga odbora. A kad je Vuk isti svoj posao svršio, postade načelnikom grada Biograda g. 1831. Nu već jeseni iste godine zahvali se na toj časti te se vrati u Beč. Izdaviš tu opet „Narodne srpske pjesme“ IV. 1833. 8° 368 str., različne junačke pjesme, ode drugi put u Njemačku i u Rusiju te se u Petrogradu upozna s crnogorskim knezom Petrom Petrović-Njegošem II. prigodom njegova vladiceñja.¹⁾ Na njegov poziv posjeti Crnu goru pa i Dalmaciju, gdje mu podje za rukom nabrati novu kitu pjesama i mnogo drugih narodnih stvari. Od toga dade tiskati: „Narodne srpske poslovice“ u novoj vladiceñinoj tiskarni na Cetinju 1836. Godinu dana za tim pako izdade prvo svoje etnografičko djelo na njemačkom jeziku: „Montenegro und die Montenegriner“, Stuttg. u. Tüb. 1837 (anonimno), u kojem je vrlo zanimivo opisao zemlju i junačke joj prebivatelje, kako tu viek vjekuju u tom divnom i svetom hramu jugoslovenske slobode i neodvisnosti.

Dosadašnje književne reforme Vukove, premda bi jih ondašnji odličniji ljudi srbski pogledivali priekim okom, ipak ne nagaziše na očiti odpor. Nu filologička reakcija nadje si do mala branioca. Dr. Jovan Hadžić, pseudonim Miloš Svetić, čovjek, kojemu se inače ne može poricati dosta liepih zasluga svoga doba²⁾, stade na čelo protivnikom Vukovim te svojim spisom: „Sitnice jezikoslovne“ 1838 zametnu glede Vukova pravopisa i jezika razpru, koja je u najvećoj žestini trajala sve do skorašnjih naših dana.

(Dalje siedi.)

Odgoja pri Rimljanih.

Spisal M Pleteršnik.

(Konec.)

Kadar so bili otroci sedem let stari, so jih starši začeli v šolo pošiljati. Rano v jutro, še pred solnčnim vzhodom, so se podajali v šolo, ki je bila v kaki posebni bajtici, ali v kakem predvežji, ali celó na ploščenati

¹⁾ vladiceñiti, consecrare episcopum (zum Bischof weihen).

²⁾ Tako je n. p. ponajviše nastojanjem Hadžićevim u savezu s novosadskimi profesorimi P. J. Šafařikom i Gj. Magaraševićem i s Lukijanom Mušickim, potonjim vladikom Karlovačkim, bila utemeljena u Pešti g. 1826. Matica srbska u sličnu svrhu, kao što su ovakove zavode kasnije osnovali Česi, lužički Srbi, Hrvati, Rušnjaci, Slovaci i Slovenci. Od g. 1830. uredjivao je „Ljetopis srbski“, izdao za tim pet svezaka „Golubice“ i kasnije svoje poezije u dva svezka, ponajviše ode vlastite i prevedene Horacijeve, te „Duh naroda srbskog“. Posebnih zasluga za narod steče si Hadžić kao zakonodavac i ureditelj kneževine Srbije.

strehi ktere hiše ali krčme. Spremljali so jih pedagogi in sinovom imenitnikov so še posebni sužnji (capsarii) nosili škatljo (capsa) s šolskim orodjem. Po drugih italških mestih pa, kakor n. pr. v Venuziji, rojstnem mestu Horacijevem, so sinovi mogočnih centurijonov sami svoje orodje si nosili. Horacij v Rimu tudi nij imel pedagoga, ampak oče sam ga je spremljal v šolo. Da se je rano v jutro šola začnjala, kaže tudi to, da so otroci oljnate svetilnice s seboj nosili; šolski zrak se je od njih polnil z dimom, da so bili omilovanja vredni otroci, učitelj in — bele podobe, ki so kmalu poərnele. Učitelji so učence strogo imeli; kaznovali so jih navadno s šibo po rokah, za večje pregreške pa z jermenajo (scutica, bič z remenom), redkeje z bičem ali knutom iz volatih jermenov (flagellum), kateri je bil prav za prav le sužnjem namenjen. Po nekaterih opazkah rimskih pisateljev nam je soditi, da so šolniki prav radodarni bili s takimi kaznimi. Tako je n. pr. rad tepel Orbilij („plagosus“), kateri je l. 63. pr. Kr. kot doslužen vojak v Rimu javno šolo osnoval, ki je vkljub njegovi ostrostri morala dobra biti, da si jo je Horacijev skrbni oče za svojega sina izbral. Darila za pridno učenje dajati je le redko kateri učitelj imel navado.

Brati so se začnjali učiti dolgo časa tako, da so se najpoprej na pamet naučili imena pismenk in potem so se še le seznanili z njih podobami; to metodo po pravici že Kvintilijan graja. Potem so slovkali in naposled cele besede izgovarjali. Poduk v pisanji se je začel s tem, da so se pismenke vrisale ali včrtale na tablice z voskom preoblečene; učenci so morali s črtnikom slediti poteze, dokler se jim ni privadila roka toliko, da so jih začeli sami posnemati. Kadar so znali pisati, so dobili papir in pisno cev. Učitelj jim je zdaj začel narekovati raznovrstne reči; ti nareki (dictata magistri) so jim služili kot berilo, ker jim nij bilo tako lahko posebnih knjig za to si oskrbovati. V računskem poduku je bil začetek ta, da so se vsi učenci skupno in glasno vadili v soštevanji (unum et unum duo, duo et duo quatuor, etc.). Računanje iz glave so podpirali s prsti; raznotero jih postavljaše, na desno ali levo obračaje, raznih telesnih delov se ž njimi dotikaje, so razne številke zaznamenovali. Za cesarjev so bili Rimljani tako izurjeni v tem zaznamovanji številk s prsti, da so govornika za nepopolnoma izobraženega imeli, če izgovorivši katero številko je nij vedel tudi ročno in pristojno s prsti pokazati. Le najnavadnih računov so se v šoli učili. Za večje račune so imeli pomočne tablice (abaci). Za više kupčijsko računstvo so bili posebni učitelji (calculatores).

Šola je bila vsak dan. Počitnice so imeli o vseh večih praznikih, kadar so bile javne igre i. t. d. Velike počitnice so vsaj po manjših italških mestih trajale 4 mesece, od julija do novembra, to je ob času spravljanja gospodarskih pridelkov; v Rimu pa menda niso tako dolgo trpele. —

Ko so Rimljani grško južno Italijo si podvrgli, so se seznanili z grškim jezikom in imenitnejše familije so precej začele imeti grške sužnje in osvobodence, da so jim deco v grščini podučevali. Ti grški učitelji so sploh začeli ljubezen do grške literature širiti. Prvi, ki je v tem obziru veliko upliva imel, je bil Tarenčan Livij Andronik, osvobodeneec, odgojitelj otrokom Livija Salinatorja. Prestavil je na latinsko Homerjevo Odisejo in ta knjiga je bila vpeljana za šolsko knjigo; še Horacij jo je bral v šoli pri Orbiliji. On in pa Enij, ki je l. 204 prišel v Rim in se s svojimi pesniškimi izdelki poslavil, sta doma in na očitnih krajih začela razlagati grška in čitati svoja latinska dela. L. 167. pr. Kr. je prišel Grk Krates z nekim poslanstvom pergamskega kralja Atala v Rim in je nogo si zlomivši primoran bil dalje časa tam ostati. On je začel gramatiko razlagati in vzbudil pri Rimljanih veselje za to znanost. Od sih mal so se tudi najveljavnejši možje začeli v svojih prostih urah s preiskavami o jeziku in starinstvu pečati. Čem bolj se je širila literarna izobraženost, tem bolj se je pograšal temeljit in metodičen jezikoslovni poduk. Grške gramatkarje so tedaj zmerom bolj iskali in nastale so gramatične šole; njih število je pozneje narastlo do 20. Ti gramatkarji so bili v jezikoslovji in literaturi izobraženi možje in so se imenovali v razloček od začetnih šolnikov „literati“ ali „grammatici.“ Tudi njih gmotni stan je bil boljši nego začetnih šolnikov. Gramatični poduk je bil tedaj druga, viša stopnja izobraževanja rimske mladine. Delil se je na dvoje, na slovniško-stilistični nauk in na čitanje in razlaganje pesniških del. Se ve da nij bil povsod enak ta nauk, ampak ravnal se je po izobraženosti in volji učiteljevi. Čitali so izmed grških pesnikov pred vsemi Homerja; izmed latinskih del je dolgo časa zadostovala Livijeve polatinjena Odiseja; malokteri je segel po drugih starejših pesnikih; ko so pa Virgilijeva dela bila znana, vpeljala so se sploh kot šolska knjiga; zraven njega se je čital tudi Horacij. Pri čitanji se je pazilo na čisto izrekovanje in pravo naglaševanje, razlagali so se versi stilistično in metrično in dodajale so se zgodovinske in stvarne opombe. Da bi pa učenci se izurjenosti v govorjenji privadili, so jim začeli učitelji narekovati sestavke ali so jih učenci sami spisovali, jih na pamet se učili in jih potem prednašali. To so pa bili že začetki tretje stopnje izobraževanja, namreč retoričnega nauka, ki se je v zadnjem veku republike od gramatično-retoričnega odcepil. Že iz gramatičnih šol je mogel Rimljan v javno življenje prestopiti. Ker je pa pri rimski ustavi govorništvo tolike važnosti bilo, je moral vsak, kdor je hotel kaj več doseči, še posebno v retoričnih vedah se izučiti. Učitelji so jim bili Grki in vzgled so jim bili grški veliki govorniki. Poleg grških učiteljev je bilo tudi domačih „latinskih“ retorjev; toda ti so bili manj izobraženi. V teh retoričnih šolah so

se prozaična (zgodovinska in govorniška) dela čitala in posnemala. Grški retorji so imeli večo veljavo, kajti učili so teorijo zgovernosti, posneto po grških zgledih, požlahtnovali jezik s pogostnimi vajami, in so od dialektikov jemali pravila za dokazovanje; latinski retorji pa so le bolj na jezično izurjenost in deklamovanje gledali. — Kdor se je še bolj izobraziti hotel, lotil se je modroznanstva. Praktični Rimljani so se najbolj za življenje koristnega dela modrovanja držali in najraje epikurejske učitelje poslušali. Podajali so se mladi Rimljani tudi v Atene, Rod, Apolonijo, Mitilene, Aleksandrijo, izobraževati se tam v šolah slovečih retorjev in filozofov. Šolski poduk je tedaj bil proti koncu rimske republike ločen v elementarni, gramatični in retorični poduk. V gramatične šole so hodili, dokler niso oblekli moške toge, retorične pa so pogostoma še potem obiskovali. V dopolnitev šolske izobraženosti se je pozneje po zgledu Grkov tudi glasba začela učiti. Ali Rimljani niso bili prijatelji petja, (kakor tudi plesa ne) pri mladenški odgoji. Še Ciceron pravi, da ga nij skoro človeka (Rimljana), da bi se drznil v mladosti plesati in Scipio Aemilianus je dasiravno sicer prijatelj grštvu, kot cencor zaprl šole, v katerih se je skrivaj začelo učiti petje in plesanje. Zato pa tudi glasbena umetnost pri Rimljanih nikoli nij na tisto stopnjo dospela, na katero je pri Grkih. Otroci so se je le toliko učili, da so si slub in glas izurili v podporo govorniški umetnosti; pravo izvrševanje njeno pa so prepuščali sužnjem osvobojevcem in tujcem, ki so se izkazovali o raznih slovesnostih, pri Grkih pa skoro nij veljal za izobraženega, kdor nij nič znal te umetnosti. — Tudi geometrija je postala učni predmet, toda pečali so se z njo le taki, ki so imeli s poljemerstvom opraviti.

Vso to višo helenistično izobraženost so si pridobivali, kakor se samo ob sebi umeje, le mladenči iz imenitnejših hiš. Velika večina Rimljanov se je zadovoljevala z elementarnim podukom, in je kot neprijateljica grštvu, bila tega mnenja, da vsa ta grška izobraženost rimljanskemu mišljenju škoduje. Vsaj v republikanskem času se helenizem nij mogel prav ukoreniniti, za cesarjev pa se je vedno bolj širil in krepčal.

Iz Rima se je šolstvo tudi v provincije razprostiralo; pa čem obširnejša je bila izobraženost, tem plitvejša je začela postajati in se je izgubivala v prizadevanje, z mnogovedstvom in znanstvenimi posebnostmi in redkostmi odlikovati se. —

Tako izobraženemu mlademu Rimljanu je napočil poslednjič slovesni dan, katerega je slekel s škrlatom obrobjeno, dečaško togo in je ogrnil zgola belo, možko. To je bil navadno Bacchov praznik (*Liberalia*) 16. marca. Doma je opravil daritev domačim bogovom in jim daroval svojo zlato (ali usnjato) „*bullo*“, obesivši jo na njihov oltar. Potem ga je oče, obdan od naprošenih prijateljev in znancev, peljal na glavni trg, kjer ga

je množica kot novega državljana pozdravila; menda so ga tu tudi pretorju predstavili. Na Kapitolji je bil zapisan v zapisnik državljanov, in daroval je še tudi tam v Jupitrovem tempelju. Sklenil je slovesnost obed, h kateremu so bili sorodniki in prijatelji povabljeni. Sprva se je ta slovesnost obhajala le v 17. letu mladenčeve starosti, pozneje tudi že v 16. letu ali pa še prej.

Kdor se je hotel „Marte“ ali pa „arte“ odlikovati, moral je prej pokusno dobo (tirocinium) prestati, spremljeval je ali katerega vojvodo v vojski (contubernium) ali pa kakega izvrstnega govornika in državnika, pri katerem se je zlasti z državnim pravom soznanjal. Tako so ga sodržavljanji spoznali in upanje na-nj stavili, katero izpolniti je bila potem njegova lepa naloga.

Koren *par-*, *pal-* (*pr-*, *pl-*).

J. Šuman.

(Dalje.)

Na dalje imamo iz korena *par-* v omenjenem občenem pomenu besede *pra-vx* = *prě-mx*, ki pomenijo raven kakor grški *ἰ-θός* iz *ἰ-έναι* C. broj 615, nemški eben got. *ib-na* = *ap-tus* iz *a-p-*, ki je stari causale k glagolu *ja-* (*i-*, *ire*, *iti*) gl. *Zeh.* pri *saepe*, ali kakor nemški *ge-ra-de* iz korena *ar-* (*iti*).

Besedo prem rabimo v izrazih *ako-prem*, *prem-da*, *s-prem-iti*, *spremljati* (prim. *otx-pra-t-iti*, *is-pra-t-iti*, *pra-t-ež*), v stsl. tudi *u-prěm-iti* *u-premljati* *καθορθών*, *o-prěm-iti* *oprěmljati dirigere* (prim. *u-prěm-x* I. e) itd. itd.

Od oblike *prav* imamo *praviti* *εὐθύνειν* poznej *narrare*, *po-prav-iti* *popravljati*, *za-praviti* *zapravljati*, *na-*, *u-*, *pri-*, *raz-*, *o-* itd. itd., večina teh glagolov se strinja s latinskim primerno sostavljenim *parare* popolnoma. Latinski *par-o* *parare* in *par-io* *parere* pa sta causalia k korenu *par-* (*πάρ-ος*, *per-itus*, *fabr-e*), t. j. pomenita *bringen* iz *gehen*, kakor *ar-pajâmi* (*spra-vim*) iz *ar-* (*grem*).

Našemu staremu *prěmx* -a -o odgovarja latinski *primus* -a -um, grški *πρόμος*, nemški *fromm* (*nützlich*, še *dendenes* zu *Nutz* und *Frommen*, *es frommt* = *es fördert*, got. *fru-ma* = *prvi*); v vseh teh besedah so -*mx* -*mus* -*μος* priponke, podstatno deblo se kaže v obliki *pra-* v indijski besedi *pra-thama* = *πρώτος*, koji *pra* je isti v naših *pra-otec* *pra-ded*, mlajša oblika mu je *pro*; *prě* in *pri* sta brž ko ne *locativa*, *prě-d*, *prě-k*, *pro-č* izvedenke. *Prě* in *pri* se v pomenu ne ločita dalje nego grški *πέρ* *πέρ* (*περιέμμεναι*, *περιγίγνεσθαι* *prevladati*, *ὄν Κρονίδης περί πάντων φίλατο* *prae omnibus*, *ἀγαθός περ ἑών*, *ἀλλά οὐ πέρ* (= *μάλιστα μιν τίτων* in *περί pri*; *primeri* C. br. 380, 346, 347, *Hintner* *pri porta*).

V pomenu odgovarja besedam primus πρόμος naš prvkъ a o, ind. pur-va, po obliki je prv bliže besedi prav, ki imata obe priponko -vk gl. Bopp 944.

Zanimivo je, da so tudi iz korena ar- (iti) postale besede z enakim pomenom, primeri grš. ἄρ-ιστος nemški er-ste; ἄρ-ιστον prvi obed, kakor Früh-stück pra-ndium in purva-bhukta; ur-sprung, ur-vater, ur-quelle itd., koji ur- je v nemškem iz ar- (iti) oslavljen, kakor ur v besedi ur-bar iz ar- arare orati; prvi ur (ur-sprung, ur-vater) iz ava- s got. us = aus razložiti, zaradi pomena ne zadostuje.

Da se glagolski koren pomena iti na take in enake razmere prenaša, primeri naš mi-mo (mi-nôti) s latinskim prae-ter, secundum (ad) socius sequor; lat. par = Paar = ind. para (drug) spadajo itak k našemu korenu par- in Petrogradski sanskritski rečnik in po njem Zehetmayr jih brez obotavljanja stavijo k gore imenovanemu indijskemu pi-par-mi περι-αίω, kojemu bi odgovarjal naš peljati, če ne bi bil tujec.

Ostajeta nam še besedi otk-prem in za-prem s njunimi izvedenkami za-por, zaprenije, zaper-nica, Caf Vestn. I. 137 preja v pomenu zaponke, za-prk-t-kkъ (položnjak), za-pir-am, polъ apertus itd., ki imata v latinskih a-per-io in o-per-io svoje vrstnike, koje Hintner stavi s besedo porta vred pod par- (iti) v smislu auf- und zu- gehen machen, prim. janua iz ja- (iti, kamor spada tudi naš jan), primeri morda tudi vëka = pregibne dverce pred pečjo pri Mik. L. operculum, gl. gorë vëk. Curtius in Zehetmayr delita ap-er-io in op-er-io in izvajata te latinske besede iz korena ar- (iti), kar daje našima glagoloma vsaj analogijo pomena; toda lebko tudi spadata pod I. e, kakor nemški sperre in težko je v tako razširjeni rodbini vsakemu udu zaslediti točno pristojno mu kolence.

IV.

Tu imamo sledeče oblike:

- a) pra-ti (ruhe, pšeno), per-ača, per-ilo, per-ilja, per-ica, pra-ljka, is-pra-ti is-pir-ati o-pra-ti itd.
- b) pla-k-nôti, pla-k-ati, o-pla-k-ati, o-pla-k-ovati, o-pla-sk-ati, o-pla-sk-ovati, o-pla-s(k)-nôti, in sicer a) in b) v pomenu mivanja, kojemu pomenu se pridruži prenesen pomen izgovarjanja očiščenja, stsl. isprati sê isprëti III. 2. excusare, isprja excusatio.

Mogoče, da glagol plakati, ki smo ga pod I. b. navedli v pomenu plangere jôkati sê, simo spada in se jegov pomen razlaga, kakor lat. flere iz flevere fluere facere ali kakor plorare.

- c) plu-, plu-ti, plav-a-ti, plav Floss ind. plavas, plav-ut; plav-i-ti (perilo, drva); plu-ti pomeni tudi teči (podpluta kri); plaviti pomeni tudi topiti, železo plaviti, odtod plavž plavež.

Iz grškega primerjamo iz Curtija br. 369 pod a. in b. πλό-vo perem, πλό-μα pomije, πλο-τός oprano, πλόνηρ peričnik; pod c. πλέγω πλόος πλωτος πλώτης.

Indijski plav-e (plu-) pomeni plavati pluti (brodariti) skakati, kar sopet kaže na sorodnost s besedami pod III; plav-ajâmi plav-i-m perem.

Iz latinskega: plu-it prši deži, pluvia dež, perplovere premakati in plastrum voz, ki kaže sorodnost s III; na dalje ploro (flarre), ki Zehetm. primerja indijskemu prush-jami stillo; plu-ma n. Flaum (leicht hingegossen-ner Bart).

Iz nemškega: fließen, Fluss, Fluth itd.

Curtius razločuje te 4 pomene, ki so v tej besedni rodbini združeni: 1. plavati, plaviti, prati, 2. pluti (brodariti), 3. teči (dodaj česki pra-men v pomenu vrelec), 4. dežiti. Pod zadnji pomen ide mimo pršeti, pršiv brž ko ne tudi naša ploha (veliki dež). Izrazom: voda polje, parjenije vagatio, fluctuatio primeri πέλγος in Curtija k broju 367.

(Konec prih.)

Književni vestnik.

J. P.

Ravno nam je prišla zopet nova, znamenita knjiga, od Slovence v nemškem jeziku spisana, v roke, pod naslovom: „Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft von Dr. Fr. J. Celestin.“ (Založila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani; cena 4 for., str. 388.) — Ker smo knjigo stoprav prejeli, naj se ne pričakuje tu obširna in zaglobljena kritika. Toliko pa smemo uže na prvi pregled utrditi, da je na podlagi bistrookega opazovanja očividca in obširnih in temeljitih književnih študij zložena. Glavni oddelki knjige so: Vvod (jako obširen in za celo delo res pripravljen); Rešenje tlake in „kmetstva“ s svojimi nasledki; Denarno, sodnijsko in upravno stanje države; Javni nauk; in prezanimivi oddelek: Rusko društvo. Iz tega, kolikor je pisatelj teh vrstic mogel obširne te knjige do zdaj prečteti, razvida se tako jasna podoba in slika tamošnjega javnega in domačega življenja, kokoršno je sploh mogoče iz kake knjige si pridobiti. Celestinova sodba o Rusih zdi se nam jako zdrava in objektivna; on niti ne obsojuje Rusije, menj pa šče jo črez zasluženje povišuje; on vidi in odkriva gnjilobe ondotnega družtvenega življenja, a goji upanje, da se bodo te bolečine dale izlečiti, ter je prepričan, da tamošnji narod v vsakem oziru napreduje. Za vsakega, ki se hoče o tej državi podučiti, je ta s treznostjo, a jako zanimivo in temeljito pisana knjiga neobhodno potrebna. Zato želimo, da bi se ona, kakor zaslujuje, prav pridno razprodajala in posebno med Slovani prav obilo čitateljev nahajala. Mi Slovenci pa smemo ponosni biti, da se je izmed naših učenih krogov zopet pojavil mož, ki temeljitosti in univerzalnemu znanju Slovencev novi lovor-venec vije. Več o knjigi v bodoče.